

Назар ФЕДОРАК

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-9243-1515>

кандидат філологічних наук,

доцент, доцент кафедри української літератури ім. акад. М. Возняка,

Львівський національний університет імені Івана Франка

(Львів, Україна)

nfedorak@ukr.net

УДК 001(=161.2):070(4)''18/20''

**УКРАЇНЬСЬКА НАУКА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ
ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ**

Преса НТШ у рецепції європейської журналістики (1873–1939): Вибрані твори / НАН України, ЛННБ України імені В. Стефаника, НДІ пресознавства. Львів, 2023. 552 с.

DOI 10.37222/2786-7552-2026-8-9

У рецензії проаналізовано збірник «Преса НТШ у рецепції європейської журналістики (1873–1939): Вибрані твори». Підкреслено його значення як джерела до історії української науки, преси та культурної комунікації. Особливу увагу звернено на відображення діяльності Наукового товариства імені Шевченка в європейському інформаційному просторі та на роль видання у вивченні транснаціональних інтелектуальних зв'язків.

Серед новітніх видань, присвячених історії української гуманітаристики й інтелектуальної культури, збірник «Преса НТШ у рецепції європейської журналістики (1873–1939): Вибрані твори», який упорядкували Василь Габор, Мар'яна Комариця та Лідія Сніцарчук, без сумніву, належить до праць особливої ваги. Уже сама назва книжки вказує на амбітність задуму: йдеться не

Для цитування: Федорак, Н. (2026). Українська наука в європейському інформаційному просторі. *Пресознавство*, 8, 169–173. Львів. <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2026-8-9>

просто про історію Наукового товариства імені Шевченка чи навіть не лише про його пресову діяльність, а про висвітлення значно ширшої проблеми – функціонування української науки в міжнародному комунікативному просторі кінця XIX – першої половини XX століття.

Власне, це видання варто сприймати і читати не лише як тематичну антологію чи як корпус історико-журналістських матеріалів. Перед нами спроба реконструкції розлогої мережі культурних взаємозв'язків, у якій НТШ постає не локальним галицьким товариством, а одним із ключових інтелектуальних центрів бездержавної на той час України. У цьому сенсі книжка дуже показово руйнує старі уявлення про «провінційність» української науки в австро-угорський чи в міжвоєнний періоди бо зібрані матеріали переконливо засвідчують: українська гуманітаристика вже тоді повноцінно брала участь у складному процесі міжнародного обміну ідей, наукових дискусій, культурних репрезентацій і – так би мовити, матеріалізовано – рецензій.

Особливо важливо, що упорядники свідомо відмовилися від вузького бібліографічного підходу. Ідеться не про сухий покажчик публікацій чи механічне відтворення газетних згадок про НТШ. Збірник має значно складнішу та цікавішу структуру й завдання. Він, фактично, формує цілісний дискурсивний простір, у якому можна простежити, як європейська преса: польська, німецька, чеська, хорватська й ін. – реагувала на діяльність Товариства, на його видання, наукові серії, на окремі праці та на інтелектуальний чин провідних постатей української науки.

У цьому контексті необхідну навігаційну роль відіграє вступний текст «Від упорядників», який не тільки окреслює структуру книги та принципи добору опублікованого в ній матеріалу. Тут читачеві запропоновано певну методологічну оптику знайомства з наявним корпусом текстів і його використання з власною чи то суто пізнавальною, чи дослідницькою метою. Упорядники наголошують роль преси як механізму культурної комунікації та інструмента міжнародної легітимації науки. І цей аспект особливо актуалізує завдання сучасної української гуманітаристики воєнного періоду XXI століття, коли триває боротьба за нашу національну ідентичність, за право на нашу національну спадщину і за утвердження (а для московського ворога – за зник-

нення) окремішньої української культурної тяглости. Преса в рецензованому виданні постає не як інформаційне тло наукового процесу, а як один із його активних учасників. Показано, як через рецензії, хроніки, повідомлення та полемічні тексти формувався міжнародний образ української науки, а водночас у Європі відбувалося становлення розуміння України як особного культурного й інтелектуального простору.

Хронологічні межі видання: від 1873 до 1939 року – також мають принципове значення. Вони майже повністю охоплюють період діяльності НТШ як головної української наукової інституції в Галичині. Саме в той час Товариство спершу перетворювалося з локального культурного об'єднання на амбітну наукову інституцію, а відтак дедалі повніше усвідомлювало та позиціонувало себе як структуру, що, фактично, брала на себе місію національної академії наук бездержавного й усе ще підімперського (включно з колонізацією в межах СРСР) народу. І дуже симптоматично, що цей процес не лише проявляв себе у внутрішньому українському дискурсі, а й відображався у європейському інформаційному просторі.

Особливо цікаво простежувати, як змінювалися тональність і характер рецепції НТШ в різні періоди. Якщо ранні згадки найчастіше мали форму інформаційних повідомлень про певні заходи нового наукового товариства, то згодом дедалі частіше з'являються розлогі рецензії, аналітичні огляди, оцінки окремих наукових серій і публікацій окремих персоналій. Це засвідчувало не лише поступове зростання авторитету НТШ, а й послідовне входження української науки в міжнародний академічний обіг.

Для істориків літератури та культури особливу вагу мають матеріали, пов'язані з рецепцією діяльності Івана Франка, Михайла Грушевського, Володимира Гнатюка й інших провідних діячів НТШ. Збірник дозволяє побачити їх не лише як «внутрішньоукраїнських» дослідників, а і як учасників загальноєвропейського інтелектуального процесу. Особливо це стосується І. Франка, чия діяльність у межах НТШ: редакторська, літературознавча, фольклористична, медієвістична – здобувала доволі значний резонанс у слов'янському та центральноєвропейському середовищі.

Не менш важливо є й те, що рецензоване видання дає змогу по-новому поглянути на саму історію українського пресознавства. У традиційній історії науки пресу часто трактують як допоміжний матеріал чи функцію – джерело фактів, дат чи рецензій. Натомість у цій книзі вона постає як окремий культурний механізм, що формував інтелектуальні ієрархії, впливав на наукову репутацію і навіть визначав масштаби міжнародної присутності тієї чи іншої національної культури. У цьому сенсі видання робить внесок не лише в історію НТШ, а й у сучасні студії культурної комунікації, а також транснаціональної історії знання.

Варто звернути увагу й на географію представлених матеріалів. Вона виразно демонструє, що НТШ функціонувало у просторі Центрально-Східної Європи як активний учасник міжкультурного діалогу. Польські, чеські, хорватські, австрійські чи німецькі часописи не лише інформували про діяльність Товариства, а й залучали його напрацювання до актуальних тогочасних дискусій про слов'янські культури, національні рухи, фольклор, історію та мовознавство. Тож «Преса НТШ у рецепції європейської журналістики (1873–1939)» допомагає реконструювати не лише історію української науки, а й саму структуру центральноєвропейського інтелектуального простору модерної доби.

Ще раз повертаючись до болючого контексту сучасної московсько-української війни, наголошу промовисте звучання цього видання, – бо ж зібрані тут матеріали переконливо засвідчують, що українська наука та культура були органічною частиною європейського інтелектуального світу задовго до сучасних політичних декларацій про «європейський вибір». Книга, фактично, документує історичну тяглість цієї приналежності, набуваючи не лише академічного, а й символічного значення.

Окремо слід пошанувати ретельну джерельну працю упорядників. Пошук і систематизація матеріалів такого типу потребують виняткової уваги, фахової компетенції та багаторічної роботи з архівами й періодикою. Особливо цінним є прагнення зберегти автентичність текстів і водночас зробити їх доступними для сучасного читача через належний коментарний апарат і чітку структуру видання.

Безперечно, книга «Преса НТШ у рецепції європейської журналістики (1873–1939)» відкриває широкі перспективи для подальших досліджень. Вона може стати основою для нових праць

із історії української науки, історії журналістики, франкознавства, студій пам'яті, історії культурної дипломатії, транснаціональної гуманітаристики. Проте найважливіше либонь полягає в тому, що це видання спокійно і переконливо демонструє: історія української культури – це історія не ізольованої периферії, а постійного й активного діалогу з Європою. Саме тому рецензовану книгу я схильний трактувати не лише як важливе джерельне видання, а як концептуально значущу працю, що має потенціал впливу на сучасне розуміння місця української гуманітаристики в загальноєвропейському культурному процесі.

Nazar FEDORAK

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-9243-1515>

PhD in Philology,

Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Ukrainian Literature name dafter

Academician M. Voznyak,

Ivan Franko National University of Lviv

(Lviv, Ukraine)

nfedorak@ukr.net

UKRAINIAN SCIENCE IN THE EUROPEAN INFORMATION SPACE

The Press of the Shevchenko Scientific Society in the Reception of European Journalism (1873–1939): Selected Works / National Academy of Sciences of Ukraine, Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv, Scientific Research Institute of Press Studies. Lviv, 2023. 552 pp.

The review examines the collection The Press of the Shevchenko Scientific Society in the Reception of European Journalism (1873–1939): Selected Works. The publication is assessed as an important source for the study of the history of Ukrainian scholarship, the press, and cultural communication. Special attention is given to the representation of the Shevchenko Scientific Society in the European information space and to the contribution of the volume to research on transnational intellectual networks.

Стаття надійшла 11.05.2026

Прийнято 23.05.2026

Опубліковано on-line 26.06.2026